

האם נתפסו מנהיגי המדינה לפא-ניקה בשלבים הראשונים של המלחמה?

אין ספק כי התקפת הפתע של צבאות ערב הייתה כזו שהמנהיגים המדיניים והצבאיים של ישראל בהלם. אחרי שהגיעו הידיעות המרות הראשונות משדות הקרב והצטיירה תמונה ראשונה של התמוטטות מערכי ההגנה, היו כמה מהמנהיגים שנתקפו בדכאון עמוק וראו את המצב הצבאי מבעד משקפיים שחורות. היו מנהיגים מבוהלים, שלא העריכו נכונה את כוח הבלמה של צה"ל, חששו

אחד מראי השחורות שהישרה סביבו אורירה קודרת היה דווקא שר הביטחון משה דיין. בימים הראשונים למלחמה, כשהיה ברור לו שכל תחזיותי התבדו ושכל הכרעותיו הצבאיות התגלו כהזערות נבובות חסרות-כוח, ידע דיין כי עליו, כשר הביטחון, תוטל האחריות העיקרית. באותם ימים הציע דיין לגולדה לקבל את התפטרותו, הצעה שנדחתה על ידה בתוקף מתוך הכרה כי אחריותו של דיין היא למעשה אחריות כל ממשלתה.

במשך כשבוע ימים נמנע דיין מלהופיע בפומבי. בעיני אלה שבה עמם במנע, צייר תמונה קודרת ביותר של העתיד הצפוי לישראל ולצה"ל. רק אחרי שהתגלגל התהפך בשדות הקרב ותחזיותיו השחורות של דיין התבדו, באותה מידה כמו תפסותיו הורודות הקודמות, החל דיין במסע נמרץ לשיפוץ התדמית הציבורית שלו. בכמה מקרים מצא דיין את עצמו במצב לא נעים כאשר במקור מות שונים בהם ביקר הוטחו כלפיו קריאות גנאי.

היכן ניטשו הקרבות המרים ביותר במהלך המלחמה?

חלק מהקרבות שהתנהלו במהלך המלחמה לא הובאו עד כה כלל לידיעת הציבור, ומוטל עליהם איפול חמור.

מאותם קרבות שכבר ניתן לדווח עליהם, הרי הקרבות הנואשים ביותר עברו עלידי לוחמי הקוים הראשונים, שאיישו את המעוזים בקו התעלה וברמת הגולן עם תחילת המלחמה. אלה היו ממש קרבות גבורה של מצטים מול רבים, הרצועים סיפורים היראיים של הקרבה וחירות נפש. מלבד קרבות אלה ניטשו במהלך המלחמה עוד מסיפור קרבות מרים ביותר. בחזית הסורית היה תקרב הקשה ביותר הקרב על מוצב החרמון. בחזית המצרית, שהייתה גרושה בקרבות טנקים קשים, היו הקרבות המרים ביותר אלה בהם היה צורך להפעיל מלבד השיירות גם את חיל הרגלים.

בין אלה ניתן להזכיר את הקרב על מיתחם, החזית הסינית, צפונית לציר הסריצה לגדה המערבית של תעלת סואץ. את הקרב שהתנהל בשבוע האחרון למלחמה בגדה המזרחית של התעלה, נגד כוחות הארמיה השנייה דרומית לאיסמעליה, ואת הקרב על העיר סואץ.

האם יחולקו צל"שים למבצעי מעשיגבורה במלחמה זו?

זוהי כנראה בעיה שטרם הוכרעה. מצד אחד לא ניתן לקטוע את מסורת הציונים-לשבח שהנהיג צה"ל ואת חלוקת אותות הגבורה למיניהן. אולם אמתי-המיה לגבי מעשיגבורה השתנו במלחמה זו כשם שהשתנו בה דברים רבים אחרים. לפי קניימיה בהם חולקו צל"שים וזיכרונות בעבר, יהיה צורך להעניק הפעם אלפים רבים של ציונים ואותות. הדבר עלול לגרום ל"אינפציה" של אותות-גבורה, ולהפחית מערך האותות. לא מן הנמנע שיחיה צורך בהקמת ועדה מיוחדת שתקבע אמות-מידה חדשות להערכת מעשיגבורה והקרבה.

האם צמח צה"ל במלחמה זו דור חדש של מפקדים בדרגות הביניים?

הרמטכ"ל, באת המופעותי האחרונות, רמז על התור פעה של צמיחת דור חדש של מפקדים ברמות של מפקדי-חטיבות, כאלה שהיו מפקדי גדודים לכל היותר במלחמת ששת-הימים. בכל מלחמה מתבלטים מספר מפקדים ומגלים את כישוריהם וכישורונותיהם המיוחדים. מלחמת-ששת-הימים העלתה את קרנם של מפקדי חטיבות כמו שמואל ("גורודיש"), גונן, או אברהם ("אלברט") מגדלר וז"ל. שאחריכך טיפסו במהירות בטולם תפקיד בצה"ל. טבעי רק שגם מלחמה זו הבליתה את כושרם הקרבי של מפקדים רבים ברמה זו.

במיוחד בלטו הפעם שלושה מפקדי חטיבות שיריון, אחד בחזית הצפון ושניים בחזית הדרום, שהיו בבחינת תגלית ושלהם מנבאים קידום מהיר לצמרת הסיקודית

???

מה היה הרכבו של "קבינט המיל-חמה" שקיבל על עצמו את ההכרעות החשובות בדרג המדיני לגבי מהלכי המלחמה?

זוהי אחת התעלומות שהיתה קיימת עוד לפני המיל-חמה ושגם המלחמה לא פתרה אותה. מסתבר כי מוסדות כמו ועדת-החוץ-הביטחון של הכנסת או ועדת-השרים לענייני-ביטחון, לא היו אלא פיקציה וכסות להכרעות

1967: צנחני צה"ל ליד הכוחל המערבי

1973: חיילים מצריים מריעים בגדה המזרחית

1973: חיילים סוריים מריעים ברמת-הגולן הכבושה

שהתקבלו בחדרי חדרים עלידי גופים בלתי מוזהים. ועדת-החוץ-הביטחון של הכנסת היתה כבר מזמן לבדיחה. יושבים בה אנשים הרחוקים מענייני-ביטחון והחיים לכל היותר במושגים צבאיים של מלחמת העולם הראשונה. ועדה זו לא היתה אלא הותמת-גומי אוטומטית לכל ההחלטות וההכרעות שהתקבלו עלידי גופים מיס-תוריים שלאיש אין מושג על הרכבם. היא קיבלה תמיד דיווחים שטחיים לאחר מעשה היא נושאת באחריות לכל המחדלים הבטחוניים והצבאיים בדיוק כמו הדרגים הממשלתיים.

משרי הממשלה עצמם נמנעו מידע חיוני ורובם הגדול ידעו פחות על המתרחש מאשר אורח פשוט בעלי-קשרים טובים. כל מיני החלטות עליהם נמסר כאילו התקבלו עלידי הממשלה, לא הובאו מעולם לדיון בממשלה ולרבים משרי הממשלה נדע עליהם רק אחרי פירסומם ברבים.

"הקבינט המצומצם" הוא גוף גליל, שהרכבו השתנה בהתאם למצבי רוחה של ראש-הממשלה גולדה מאיר. היא היתה נוהגת לצרף אליו את אותם שרים להם נטתה חסד בתקופה מסוימת. לפעמים היה יגאל אלון בקבינט זה, ולפעמים גם ישראל גלילי. אולם את ההכרעות החשובות ביותר, שהתקבלו בחדרי חדרים, קיבל ככל הנראה הסריאומיוראט הקרבי בהרכב גולדה-דיין-דוד אלעזר. שרים אחרים ויועצים, כמו חיים בר-לב ואהרון יריב, הובאו בסוד הענינים רק אחרי שהיו כבר עובדות מוגמרות.

מה מבשרים השינויים שנערכו ה-שבוע במיבנה המטכ"ל, כאשר המטה הכללי הופרד לשני אגפים נפרדים, אגף המטה הכללי ואגף התיכנון, כש-בראש כל אחד מהם, הוצב אלוף?

למרות שנכונה הטענה כי דובר על תוכנית זאת חדשים מיספר לפני פרוץ המלחמה, הרי ביצועה של התוכנית העשבוני הוא תוצאה ישירה של מה שאירע במלחמה. אגף התיכנון, בראשו הוצב האלוף אברהם ("אבראשה") טמיר — הנחשב כ"גאון איסטרטגי", ושיש לו חלק לא מבוטל בתיכנון ראש-הגשר שהקים צה"ל בגדה המערבית של תעלת-סואץ — מיועד למעשה להפקת לקחי המלחמה האחרונה ולבנייתו מחדש של צה"ל על סמך לקחים אלה.

מבחינה מסוימת ניתן לראות בשינוי זה במיבנה המטכ"ל ניתוק מסוים של צה"ל ממשרד-הביטחון, שראשיו תבעו בעבר לעצמם את תפקיד התיכנון. פרשנים נוטים לראות בצעד זה הגברת עצמאותו של המטכ"ל והפחתת מישקלו והשפעתו של שר-הביטחון על המתרחש בתוככי צה"ל.

???

מי ניצח במלחמת יום-הכיפורים?

מבחינה צבאית נסיימה המלחמה בחיכוך, עם יתרון מה לישראל. מבחינה מדינית ניצחו בו הערבים.

איך נקבע ניצחון צבאי?

המטרה של כל מערכה צבאית היא, להשמיד את הכוחות המזוינים של האויב — עלידי שבירת כוח-ההתנגדות שלו.

למרות הישגיהם הראשונים, לא הצליחו הערבים לשבור את כוח-ההתנגדות של צה"ל. להיפך, צה"ל התארגן במהרה להדיפת הכוח הפולש. אולם גם צה"ל לא הצליח, ב־17 ימי-לחימה (ועוד זמן-מה בדרום, אחרי כניסת הפסקת-האש לתוקפה) לשבור את כוח-ההתנגדות של צבאות מצריים וסוריות. יתכן שמטרה זו היתה מושגת אילו נמשכה המלחמה עוד כמה ימים. אך בכל מלחמה במרחב גורם-הזמן הוא קובע. המטרה של צה"ל היא להשיג ניצחון צבאי תוך גבולות הזמן הסביר, הניתן לו בנסיבות הפוליטיות הקיימות. מטרה זו לא הושגה.

ברגע שנפסקו הקרבות, עדיין לא שרר בדרום מצב של התפרקות הצבא המצרי. הצבא המצרי המשיך להילחם, ויש להניח שלא היה נשבר ללא קרבות גדולים נוספים. קנה-המידה המקובל לניצחון בקרב הוא השליטה בשדה-הקרב. הצבא שנשאר בשדה-הקרב בתום הקרב נחשב למנצח. מבחינה זו נוצר תיקו — המצרים ממשיכים לשלוט בחלק משדה-הקרב ממזרח לתעלה, בעוד שצה"ל ממשיך לשלוט בחלק משדה-הקרב ממערב לתעלה. בחזית הצפונית, לעומת זאת, שולט צה"ל בכל שדה-הקרב, ואפשר לקבוע שהוא ניצח שם בקרב. אך גם בצפון לא הצליח צה"ל לנצח במערכה. מכיוון שצבא האויב לא הושמד.

איך נקבע ניצחון במלחמה?

יש הבדל בין ניצחון בקרב לבין ניצחון במלחמה. היו מיקרים רבים בהיסטוריה שבהם ניצח צד אחד בכל הקרבות, אך הפסיד במלחמה.

לפי ההגדרה הקלאסית של קארל פון-קלאוזוויץ, "המלחמה היא המשך המדיניות באמצעים אחרים". כלומר: המשמעות היחידה של המלחמה היא בכך שהיא משרתת מדיניות מסוימת. כל פעולת-מלחמה אחרת היא בלתי-משמעותית.

מטרת המלחמה היא להשמיד את הכוח המזויני של הצד השני, כדי לכפות עליו את המטרות המדיניות של הצד המנצח. רק לעיתים רחוקות מושגת מטרה זו במלואה, כמו במלחמת-העולם השנייה, כאשר כבשו בנות-הברית את כל גרמניה, והגשימו במלואן את מטרות-המלחמה שלהן. לרוב מושגים ניצחונות מוגבלים וחלקיים.

מידת הניצחון נמדדת, איפוא, על-פי יכולת המנצח להגשים את מטרותיו המדיניות.

אין ספק שהערבים לא חלמו ב־6 באוקטובר על ניצחון טוטאלי — כלומר, על השמדת צה"ל והכתבת תנאים